

N:o 40.

Af Herr Wallenberg: Om ändring af 72 § Regeringsformen och 71 § Riksdagsordningen.

Vid 1879 års riksdag väckte jag motion i syfte att Riksbanken, som är en statens institution och tillhörighet, skulle ställas under begge statsmakternas vård och förvaltning.

Konstitutions-Utskottet egnade, i sitt afstyrkande betänkande N:o 5, den viktiga frågan en uppmärksamhet, för hvilken jag är erkänsam. Konstitutions-Utskottet redogjorde för de olika styrelseformerna, för de största bankinrättningarna i Europa, men kunde icke uppvisa någon hufvudbank, hvars styrelse uteslutande tillsattes af nationalrepresentationen, såsom den svenska Riksbanken.

Om den princip för samhällsordningens betryggande öfverallt blifvit erkänd, att nationalrepresentationen bör vara skattebeviljande och gemensamt med regeringsmakten lagstiftande, men deremot regeringen den verkställande myndigheten, så är det påtagligen en betydande afvikelse från denna princip, att, med regeringens uteslutande, insätta nationalrepresentationen såsom styrande och allena beslutande i frågor, som angå en statsbanks vård och förvaltning. En nationalrepresentation bör icke påtaga sig att handla såsom verkställande makt i något fall, allra minst i frågor, af hvilka den ekonomiska ställningen i landet så väsentligen beror, som på förvaltningen af landets hufvudbank. Att sedan äldre tider svenska nationalrepresentationen genom sina delegerade *allena* styrt Riksbanken, har icke hindrat att Riksbanken mer än en gång kommit i den belägenhet, att den ej kunnat fullgöra sina förbindelser. Men sättet, på hvilket Riksbankens styrelse tillsattes under ståndsriksdagarna, var mera betryggande mot ensidighet, enär fyra karaktersskilda valkorporationer då tillsatte tre delegerade hvardera. Den nu gällande Riksdagsordningen hvilat på den grundsats, att national-

representationen skall utgöras af tvenne karaktersskilda Kamrar, hvarföre naturligen äfven hvardera Kammaren bör tillerkännas rätt att utse sina delegerade i Riksbankens styrelse på samma sätt som hvardera Kammaren utser sina delegerade till statsrevisionen. Den nämnd af fyratioåtta ledamöter, som nu utser Riksbankens styrelse, gifver oss en märkbar försmak af enkammarssystemet. Få äro de, som våga antaga, att om hvardera Kammarens tjugufyra valmän tillerkänts rättighet att utse tre bankofullmäktige, samma personer, som nu, år efter år, omväljas, då skulle blifvit utsedda. Kamrarnas karaktersskillnad hade helt visst, om tillfälle dertill medgifvits, gjort sig bättre gällande. Uti det anförda må icke sökas något klander öfver de val till fullmäktige, som de föregående åren egt rum; jag har blott velat åskådliggöra att uti det nu begagnade valsättet ingen garanti ligger mot faran, att politiska åsigter ännu mer än hittills kunde göra sig gällande vid valen och att Riksbanken derigenom kunde blifva ett farligt vapen att begagna i de politiska striderna, hvilket kunde oroa den ekonomiska ställningen inom landet.

Konstitutions-Utskottet har i förenämnda betänkande temligen vidlyftigt redogjort för en fråga, som min motion *icke* vidrört, nemligen angående Riksbankens förmåga att infria sina förbindelser. Jag hyser för närvarande intet tvivel i detta hänseende, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att en stor bank jemväl har andra åligganden än att blott invexla sina egna banksedlar efter deras lydelse; och det torde derföre få anses gifvet, att styrelsen af landets hufvudbank har att fatta beslut i andra bankfrågor, som utöfva det mest ingripande inflytande på näringslifvet i allmänhet. Skulle emellertid sådana olyckor inträffa, som nödgade Riksbanken att ånyo inställa sina betalningar, så kunde dessa olyckor icke afvärjas, hvarken derigenom att Riksdagen allena utsett en bankstyrelse eller derigenom att Konungen varit utesluten och frikallad från allt ansvar för Riksbanken.

Jag har väckt frågan uteslutande emedan jag anser den kunna och böra utsöndras från de politiska tvistämnen. Visar sig obenägenhet inom Riksdagen häremot, så besannas min farhåga, att en riksdagsmajoritet en dag skall komma att begagna Riksbanken såsom politiskt vapen. Frestelsen härtill kan blifva så stor att den svårligen kommer att motstås, men *då* är det för sent att öfverlägga om ändringar för att förekomma en sådan olycka.

Den erfarenhet, som vunnits efter representationsförändringen, torde nu vara tillräckligt fullständig för att visa, att Riksdagen tillvunnits betydligt större makt gent emot Regeringen än tillföre. Det kan således icke vara allvarligt menadt, när man talar om att man hyser farhåga för en utvidgning af regeringsmaktens inflytande och möjligt maktmissbruk, ifall man skulle tillerkänna Konungen rätt att utse en tredjedel af det antal, af hvilket Riksbankens styrelse bör utgöras. Ingen rådkammare torde komma att tillstyrka Konungen att till detta

maktpåliggande uppdrag utse andra personer än dem, som genom kunskaper och insigter vore uppdraget vuxne och möjligen stode utanför de politiska striderna. Det kunde ju aldrig skada om några ledamöter af denna styrelse vore oberoende af riksdagsmajoriteten. De inom samhället befintliga näringsklasserna skulle känna sig tryggare i utöfningen af sin verksamhet och Riksbankens ställning skulle blifva mera aktningsbjudande i samma mån allmänna rörelsen derifrån kunde påräkna hofsamhet och välvilja samt framför allt att, enär en statsbank företrädesvis måste anses såsom en *allmän* bank, alla och en hvar der skulle med säkerhet kunna påräkna *lika* behandlingssätt.

Det kan icke förnekas, att om någon fullmäktig medelst lottkastning enligt § 75 Riksdagsordningen blir utsedd, så representerar han den ena Kammaréns missbelåtenhet och den andra Kammaréns belåtenhet, och det anses allmänt, att man, för att undvika dylik lottkastning, inom valnämnden anlitat kompromissen, hvarigenom skenet af samdrägt bibehållits. Vore det ej då långt bättre att Kammarne hvar för sig utsåge sina fullmäktige. De utsedde kunde då åtminstone glädja sig åt att hafva den Kammaréns förtroende, af hvilken de blifvit valde.

Vid öfverläggningarna om min år 1879 väckta motion yttrade sig en och annan frågans vedersakare för mitt förslag att bibehålla kontinuiteten, derigenom att de valde skulle utses för tre år, men jag betackar mig för dylikt understöd, ty om det nuvarande valsättet skall fortgå, så är bäst att samtliga bankofullmäktige omväljas hvarje år. Uti den lilla oro förestående omval ingifver ligger någon garanti mot möjliga maktmissbruk.

Till slut ber jag få gifva mina farhågor för framtiden en bestämdare form, på det att icke någon må föreställa sig att frågan är af ringa vikt eller att den kan uppskjutas riksdag efter riksdag.

Man vet att Riksbanken eftertraktar att monopolisera banksedelutgifningsrätten. Denna sträfvan gjorde vid 1879 års riksdag ett stort steg framåt genom beslutet om indragning af de Enskilda bankernas femkrone-sedlar. Nu förmenas det handla om dessa bankers beröfvande af endast tiokrone-sedlarna. Men den som känner förhållandena vet mycket väl, att i denna fråga ligger hela banksedelutgifningsrätten för de Enskilda bankerna, åtminstone hvad landsortsbankerna beträffar. Med detsamma förändras den fullständiga bankrörelsen i landet till diskontrörelse. Endast de större städernas rörelse kan påräkna att få behålla banker med förmåga att på ett tillfredsställande sätt betjena allmänheten.

Då för närvarande någon ort behöfver ökad rörelsemedel, erhålles sådan tillökning från ortens enskilda bank, utan all rubbning; och när det större beloppet af detta rörelsemedel upphör att vara behöfligt, återvänder det till banken utan vidare. Helt annorlunda kommer det att tillgå, om Riksbanken får monopol på banksedelutgifningsrätten. Då skall för fyllande af rörelsens tillfälliga behof antingen guldmynt anskaffas från grannländerna eller också riksbankssedlar från

Riksbanken, och ingendera af dessa åtgärder kan vidtagas utan vida större kostnader och tidsutdrägt än nu. Riksbanken blir i tillfälle att bestämma räntefoten efter godtfinnande och utan den täflan, som nu visat sig i stånd att verka en ned-sättning i diskonto. Ingen större industri eller större handelsverksamhet, icke ens sådan jordbruksnäring, som behöfver förlag, skulle kunna utan Riksbankens styrelses goda minne och behag känna sig trygg inom sin verkningskrets. Riksbanken erhöle på det ekonomiska området en sådan enväldsmakt, att ingen derom nu kan göra sig ett fullständigt begrepp. För att ytterligare stärka denna makt ökar Riksdagen hvarje år Riksbankens fonder med en och en fjerdedels million kronor. Vill man nu att styrelsen öfver en så väldig statsinstitution skall för all framtid läggas i händerna på en riksdagsmajoritet, som i allmänhet synes vara mån om sin makt och som anser sättet hvarpå den begagnas såsom en underordnad sak?

Det är detta spörsmål en hvar bör ställa till sig sjelf, innan han ringaktar betydelsen af den framställning, jag desto hellre anser mig berättigad och pligtig att göra, som jag samlat någon erfarenhet i ämnet.

Jag hemställer derföre vördsamt till Konstitutions-Utskottet om frågans vikt ej skulle anses förtjena, att Konstitutions-Utskottet behagade tillstyrka, det mitt förslag vid denna riksdag kunde förklaras *hvilande*, för att vid en kommande riksdag antagas eller förkastas. Många af Riksdagens ledamöter komme då i tillfälle att nogare begrunda saken, innan den behöfde definitivt afgöras.

På grund af hvad jag anfört tillåter jag mig vördsamt föreslå, att nedan-nämnda paragrafer erhålla följande lydelse:

Regeringsformen § 72.

Riksbanken står under Konungens och Riksdagens garanti och vård, och skall efter de ordningar, stadgar och reglementen, hvilka redan gjorda äro eller af Konungen och Riksdagen beslutas, förvaltas af *nio* fullmäktige, bland hvilka *tre* förordnas af Konungen och hvardera Kammaren väljer *tre*. Riksbanken eger allena rätt att utgifva banksedlar, som för mynt må i riket erkännas. Dessa banksedlar skola vid anfordran, efter deras lydelse, med guld af banken inlösas.

Riksdagsordningen § 71.

1:o) Hvardera Kammaren skall utse *tre* fullmäktige att, jemte de fullmäktige Konungen enligt 72 § Regeringsformen förordnar, förvalta Riksbankens medel och tillhörigheter. Valen af fullmäktige i Riksbanken må af Kamrarne endast vid lag-

tima riksdag förrättas, och gälla för *tre* år, dock att hvardera Kammaren vid hvarje riksdag blott väljer *en* fullmäktig, så vida ej ansvarsfrihet för föregående årets förvaltning blifvit fullmäktige vägrad, i hvilket fall nytt val af samtliga fullmäktige skall ske, med bestämmande af den tid, hvar och en af de valde skall befattningen innehafva, så att en af dem hvarje år afgår. Efter hvarje val utse fullmäktige inom sig ordförande och vice ordförande för året.

2:o) Hvarje Lagtima Riksdag skall — — — — reglementen Riksgäldskontorets medel och tillhörigheter förvalta. Desse fullmäktige skola vara sju, egande ordföranden — — — — sex; tillkommande fullmäktige sjelfva — — — — inträffar.

Skulle de åsigter, jag här uttryckt, af Konstitutions-Utskottet godkännas, anhåller jag vördsamt, att Konstitutions-Utskottet behagade dels föreslå nödiga öfvergångsstadganden, dels i de af mig föreslagna paragrafer vidtaga de redaktionsförbättringar, som kunna anses nödiga.

Om remiss till Konstitutions-Utskottet anhålles.

Stockholm den 7 Mars 1881.

A. O. Wallenberg.
